

Литвинчук Н. Б.,
старший викладач,
кафедра кафедри педагогіки та психології професійної освіти,
факультет лінгвістики та соціальних комунікацій,
Національний авіаційний університет, м. Київ

КОНФЛІКТНА ПОВЕДІНКА В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Особистість не здатна розвиватися безконфліктно, адже саме так людина пізнає реальність і через конфлікти вибудовує свої стосунки з оточуючими та з самою собою.

В сучасній психології не існує спільної точки зору щодо визначення поняття «конфлікт» та розуміння його змісту. Визначення конфлікту має два основних підходи. Перший підхід розглядає конфлікт як зіткнення, протилежно спрямованих, несумісних думок, потреб, інтересів, мотивів, актів поведінки, здатних протидіяти один одному (А. Я. Анцупов, А. А. Малишев, А. І. Шипілов, В. І. Андреев, Н.В. Грیشина, Т. О. Полозова). Такий підхід визначає, що суб'єктами конфліктної взаємодії можуть бути як окремі особистості, так і групи людей.

Другий підхід під конфліктом розуміє протиборство, зіткнення двох або більше взаємовиключних сил, тенденцій; як радикальну форму загострення протиріч (А. В. Тимченко, А. М. Бандурка, В. Б. Шапар, С. П. Бочарова, Ф. М. Бородкін, М. Н. Коряк) [3].

Б. Хасан визначає конфлікт як актуалізоване протиріччя, тобто втілені у взаємодії протилежні цінності, установки, мотиви [9].

М. Зеленков тлумачить конфлікт як певний вид соціальної взаємодії: «Конфлікт – це якість взаємодії між людьми (або елементами внутрішньої структури особистості), що виражається в протиборстві сторін заради досягнення своїх інтересів і цілей» [5].

Ми приєднуємося до думки, що конфлікт – це зіткнення різноспрямованих цілей, думок, інтересів, позицій чи поглядів суб'єктів взаємодії. Основою будь-якого конфлікту є ситуація, що включає в себе або

суперечливі позиції сторін з будь-якого приводу, або ж протилежні цілі чи засоби їх досягнення в даних обставинах, або розбіжність потягів, інтересів, бажань опонентів [8].

Поняття «конфлікт» тісно пов'язане з поняттям «конфліктна поведінка».

Особливо гостро проблема конфліктної поведінки постає у підлітковому віці, що є складним етапом переходу від дитинства до дорослості. Підлітковий період дуже важливий у процесі формування особистості. Це складний етап у житті людини, що характеризується динамічними змінами біологічного та психологічного. Гормональні зміни тіла, розвиток соціальної позиції підлітків супроводжуються самоствердженням, бунтом, сепарацією, сильними емоціями і переживаннями, відчуттям тривоги, підвищеною збудливістю, депресією. Змінюється ієрархія цінностей, мотивів, змінюється самоусвідомлення себе і ставлення до себе.

Психологічними особливостями цього періоду є:

- переорієнтація життєвих цінностей;
- особистісна нестабільність;
- потреба в самостійності, самореалізації, позбавленні від опіки;
- критичне осмислення себе і оточуючих;
- прагнення зайняти нову соціальну позицію, відповідну потребам і можливостям;
- егоцентризм;
- обмеженість життєвого досвіду;
- бажання самоствердитися серед однолітків [6].

Кожна із вище згаданих особливостей підлітків може створювати передумови для виникнення конфлікту з оточуючими.

Причини конфліктної поведінки підлітків, як правило, обумовлені:

- протиріччям між прагненням індивіда отримати ресурс і обмеженими можливостями;

- відсутністю чіткого розмежування прав та обов'язків у міжособистісних відносинах;
- недостатньою узгодженістю та/або суперечливістю цілей;
- незадовільною комунікацією, в тому числі недостатнім обміном необхідної інформації або її відсутністю;
- вимушеною взаємозалежністю у досягненні цілей;
- різницею у досвіді та манері спілкування;
- незбалансованою системою мотивації [6].

Б. Волков [2] стверджує, що взаємодією з соціальним середовищем обумовлені всі особливості підліткового віку. І саме ця взаємодія визначає спрямованість психічного розвитку підлітків.

Динамічний розвиток сучасної цивілізації викликає неупинні суспільні зміни. Сучасні підлітки відрізняються від підлітків попередніх поколінь, адже в наш час можна спостерігати активну перебудову всіх сфер життя суспільства.

Підлітковий вік супроводжується наростанням внутрішніх суперечностей розвитку та напруженості міжособистісної взаємодії з однолітками, дорослими та батьками. Відомо, що підліткам складно вирішувати конфлікти, і, як правило, у цих ситуаціях переважають деструктивні тенденції. Для зниження гостроти подібних явищ та більш продуктивного вирішення міжособистісних конфліктів необхідне розуміння сутності, змісту конфліктів та чинників, що їх викликають.

Аналіз наукових робіт, присвячених конфліктній поведінці у підлітків, показав, що дослідників цікавлять різні аспекти цієї проблеми. А.В. Гайнулїна та А.А. Ганєєва присвятили свою роботу дослідженню впливу особистісних особливостей на конфліктну поведінку [4]. Теоретичні питання психологічної сутності, детермінантів та механізмів конфліктологічності та особистості підлітків вивчала О.М. Чайковська [10]. Т.А. Яновська досліджувала взаємозв'язок прояву психологічного конфлікту з емоційною сферою підлітків [11]. Окремі автори присвятили свої роботи вивченню конфліктів, які

виникають під час взаємодії підлітків з батьками, ровесниками та ін. А.Ш. Апішева проаналізувала психологічні проблеми, які виникають в процесі взаємодії сучасних підлітків та юнаків з батьками в процесі їхнього самоствердження [1]. Основні причини конфліктів серед підлітків у шкільному колективі розкрила Т.Ю. Куниця [7].

Науковці, які розглядають особистісні передумови агресивності та конфліктності у підлітків: З.Р. Кісіль, А. Бандура, Д. Журавлев, А.Ш. Апішева, Е.Р. Гараєва, Е.А. Калініна, Ю.І. Корчагіна, М.А. Кудака, В.Р. Повелків та ін.

Конфліктна поведінка підлітків може бути викликана різними чинниками. На наш погляд, особливо важливу роль серед них відіграють саме психологічні чинники: стиль сімейного виховання, становище в групі однолітків та особистісні особливості підлітка (темперамент, рівень агресивності, емоційний стан, тривожність). Визначення психологічних чинників конфліктної поведінки у підлітків важливе для корекції взаємодії їх з батьками, однолітками, вчителями. Аналіз наукових джерел показав, що дослідження з цієї проблематики є недостатніми і актуальними.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у з'ясуванні зв'язку між конфліктною поведінкою підлітків та психологічними чинниками, що спричиняють таку поведінку.

Література

1. Апішева А. Ш. Проблема конфліктних стосунків сучасних підлітків та юнаків з батьками. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. 2012. 2(35). С. 117-125.
2. Волков Б.С. *Психология подростка : учебн. пособ.* – Москва : Академический проект, 2017. 240 с.
3. Ворожейкін І. *Конфліктологія*. Москва, 2001. 328 с.
4. Ганеева А.А. Конфликтные ситуации подростков, зависящие от личностных особенностей. Известия Самарского научного центра РАН, 2013. 15 (2-4). С. 961-963

5. Зеленков М.Ю. *Социальная конфликтология*. Москва : Юридический институт МИИТа, 2003. 262 с.
6. Костюнина Е. А. Особенности формирования конфликтного поведения в подростковом возрасте. *Молодой ученый*, 2016. №1. С. 642-646.
7. Куниця Т.Ю. Проблема конфліктів у шкільному колективі. Збірник наукових праць за результатами методологічного семінару НАПН України «Нові тенденції і явища у дитячому і молодіжному середовищі в Україні: цивілізаційний, культурологічний, інформаційний виміри». Київ : ТОВ "Видавниче підприємство "Едельвейс". С. 114-120.
8. Петровський А. *Краткий психологический словарь*. Ростов-на-Дону: ФЕНИКС, 1998. 512 с.
9. Хасан Б. И. *Конструктивная психология конфликта*. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 250 с.
10. Чайковська О. М. *Психологія підліткової конфліктності : навч. посіб.* Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2016. 126 с.
11. Яновська Т.А. Взаємозв'язок прояву психологічного конфлікту з емоційною сферою підлітків. 2015. № 2 (17). С.235-238